

‘³ ԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ ՅԱՅՆՈՒՅՆ ԻՐԱՎՈՒՅՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒՅՆ, 2005

Այս հրատարակության պատվիրատուն է
Բազմակողմանի տեղեկատվության ինստիտուտը
(Media Diversity Institute)

Գրքի հայերեն հրատարակությանն առնչվող
ցանկացած հարցով դիմել՝

Media Diversity Institute,
100 Park Village East, London NW1 3SR, UK
Tel: +44 207 38 00 200
Fax: +44 207 38 00 050
Email: info@media-diversity.org
Website: www.media-diversity.org

Բազմակողմանի տեղեկատվություն.
հայկական ՁԼՍ-ների գործունեության
իրավական հիմքերը

Տեղեկատվության բազմակողմանիությանն
առնչվող հայկական եւ միջազգային օրենսդրական
դրույթներ ու վարքականուններ

Հեղինակ՝ Մեսրոպ Հարությունյան (Բազմակողմանի
տեղեկատվության ինստիտուտի պատվերով)

Այս հրատարակությունն իրականացվել է Եվրոպա-
կան Համայնքի եւ Նիդեռլանդների արտաքին գոր-
ծերի նախարարության ֆինանսական օժանդակու-
թյամբ: Այստեղ արտահայտված տեսակետները
պատկանում են Բազմակողմանի տեղեկատվու-
թյան ինստիտուտին եւ որևէ դեպքում չեն կարող
Եվրոպական Համայնքի կամ Նիդեռլանդների ար-
տաքին գործերի նախարարության պաշտոնական
կարծիք դիտարկվել:

‘³ ½³ ī áðÙ³ YÇ
ī »Ó»Í³ ii áðAð.
ÑB Ù³ ī³ Y ½~~E~~³ Y»ñC
· áñi áð»áðAÙ³ Y
Qñ i³ ī³ Y ÑQðU»ñA

Í »Ó»Í³ ii áðAÙ³ Y
μ³ ½³ ī ÁðÙ³ YÇáðAÙ³ YY
3 éYáí áÓ Ñ³ Ù³ ī³ Y »Ó
ÙQç³ ½³ QçY ûñ Yé¹ ñ³ ī³ Y
1 ñðAÙ³ Y»ñáði³ ñ³ ī³ YáYY»ñ

ÉaÝi aÝ, 2005

Ðñ i³ ñ³ Í i »E³ ½³ ½³ ī ÁðÙ³ YÇ
i »Ó»Í³ ii áðAÙ³ Y Çéi QiaðC»ó
ÙQç¹ »éB³ Y¹ Y»ñC³ ñ³ QçY · áñi »ñC
Y³ E³ ñ³ ñðAÙ³ Y yçY³ Yé³ ī³ Y
úA³ Y¹ 3 ī ÁðAÙ³ Úp

‘áí 3 Yí 3 TáðAðý

6 _____ ²é³ ç³ µ³ Y

8 _____ Æððù

10 _____ I. é³ NÙ³ Y³ ¹ñ ³ Y Ýáñ»ñ

14 _____ II. ØCç³ ½ ³ lÇY á ³ Ü³ Y³ . ññ

24 _____ III. Ð³ Û ³ Y Ç Ð³ Yñ á »iáðAÛ Y
ññ Yë¹ ñðAñð

28 _____ IV. ³Äç³ ³ lÇí ³ nñ ³ YáYY»ñ
(ÇÝÜ³ ³ ñ ³ í áñð)

34 _____ ²Ù÷ á÷ áðU

36 _____ ø³ Æ ³ l Ü»ñ YñðAñð Ü»çmu»ñ ³ |
ññ YÜ»ñçó

46 _____ ²é³ ñ ³ Û ³ Y Õ³ Y|

۱ ۳ ۱۲۳ ۱۰۴۳ ۱۵
 ۱۶۳ ۱۷۳ ۱۸۳ ۱۹۳ ۱۰۴۳ ۱۵
 ۱۶۳ ۱۷۳ ۱۸۳ ۱۹۳ ۱۰۴۳ ۱۵
 ۱۶۳ ۱۷۳ ۱۸۳ ۱۹۳ ۱۰۴۳ ۱۵

ī »ō» ī³ ii áðð ð Y
 þ³ ½ ð³ ī áðð³ Y cáðð ð YY
 3 e ð ð ii að ñ³ ð³ ī³ Y »o
 ð c³ ½³ ½ ð³ ð Y e i ð³ Y
 1 r að ð Y ñ a ð i³ ð³ ī³ Y a Y Y »ñ

$e^3 \zeta^3 \mu^3 Y$

ազմակողմանի տեղեկատվության ինստիտուտը պատրաստ է համագործակցել ծեր երկրի լրագրողների ու խմբագիրների հետ՝ խթանելու համար տարբեր փոքրամասնություններին ու խցելի խմբերին առնչվող իիմնահարցերի լուսաբանումը:

Ամեն օր Հայաստանի լրագրողներին ու խմբագիրներին հարկ է լինում որոշում կայացնել նման կարգի տեղեկատվություն տրամադրել-չտրամադրելու շուրջ: Ասենք, օրինակ, որքանո՞վ է արդարացված կամ օրենքի տեսակետից ընդունելի հանցագործի ցեղային պատկանելության, հարցազրույցի հերոսի ազգության եւ կամ քաղաքական գործչի սեռական կողմնորոշման հիշատակումը:

Հասարակության խցելի խմբերի լուսաբանումն ունի եւ բարոյական, եւ իրավական կողմն: Այս գորույկը քննարկում է հարցի իրավական կողմը:

Ինչպե՞ս են այս խնդիրներն արտացոլված Հայաստանի սահմանադրության մեջ: Որքանո՞վ են այդ թեմաներին անդրադառնում Հայաստանի մյուս օրենքները կամ միջազգային այն նորմերը, որոնց Հայաստանը հանձն է առել հետեւել: Ինչպե՞ս է այս ամենին վերաբերում Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիան:

Իմանաք այս օրենքները թե ոչ՝ իրականության մեջ դրանք որոշակիորեն սահմանափակում են ծեր գործունեությունը: Բայց եւ անժխտելի է այն փաստը, որ լրագրողի բազմազբաղ աշխատանքային առօրյան սովորաբար ժամանակ չի թողնում թերթելու օրենքների ստվար էջերը՝ ինչ-ինչ մանրամասներ պարզելու համար: Այդ է պատճառը, որ Բազմակողմանի տեղեկատվության ինստիտուտն առաջարկել է Երեւանի մամուլի ակումբի փորձագետ Մեսրոպ Շարությունյանին՝ կատարել այդ աշխատանքը:

Նա առանձնացրել է Հայաստանի օրենքների, վարժականների այն իիմնական հատվածները, որոնք այս կամ այն կերպ անդրադառնում են լրագրողների եւ խմբագիրների՝ խցելի խմբերի լուսաբանման առնչվող գործունեության վրա: Անդրադարձ է արվել նաև միջազգային որոշ օրենքների ու համաձայնագրերի, որոնք Հայաստանը վավերացրել է կամ որոնց համաձայնել է միանալ:

Հուսանք, որ գիրքը օգտակար կլինի ծեզ համար:

Միլիցա Պեշիչ
Բազմակողմանի տեղեկատվության
ինստիտուտի տնօրեն

Øáðù

Օ ամկացած երկրում տեղեկատվության եւ արտահայտվելու ազատության (այդ թվում հասարակության այս կամ այն խմբի կամ խավի վերաբերյալ կամ նրա կողմից) ցանկացած սահմանափակում կարող է ընդունելի համարվել միայն այն դեպքում, եթե դա (ըստ Եվրոպական կոնվենցիայի) սահմանված է օրենքով եւ անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակության մեջ այլոց իրավունքներն ու ազատությունները պաշտպանելու համար: Այսինքն նախապայմանը օրենքով սահմանված լինելով է եւ այլոց (այդ թվում հասկանալի է, փոքրամասնությունների) իրավունքները հարգելը: Սա նկատի ունենալով՝ երկրների (նաեւ Հայաստանի) օրենքները շատ սահմանափակումներ չեն կարող նախատեսել, քանի որ դա անմիջապես կիանգեցներ գրաքննության կամ տեղեկատվության ու արտահայտվելու ազատության իրավունքի դեմ ոտնձգությունների:

Այս իմաստով առավել ընդգրկուն սահմանափակումներ կարող են սահմանվել ինքնակարգավորման մեխանիզմներով, իսկ ավելի պարզ ասած՝ լրագրողական էթիկայի կանոններով: Հայտնի է, որ էթիկական կանոնագրերը երբեմն ավելի խիստ պարտավորություններ են նախատեսում, քան անգամ օրենքները, ընդումին պարտավորությունները լրագրողները կամավոր են վերցնում իրենց վրա եւ, բնականաբար, ավելի են հակված հետեւելու դրամ:

Սույն հետազոտության նպատակն է եղել՝ պարզել, թե Հայաստանում զանազան փոքրամասնությունների եւ խոցելի խմբերի վերաբերյալ տեղեկություններ հայրենին ՁԼՍ-ներն օրենքով նախատեսված ի՞նչ սահմանափակումներ ունեն, ի՞նչ կամավոր պարտավորություններ են իրենց վրա վերցրել լրագրողներն էթիկական կանոնագրերով, եւ ի՞նչ է նախատեսված միջազգային փաստաթղթերով: Որոշ անդրադարձ կլինի նաեւ այլ երկրների օրենսդրությանն ու ինքնակարգավորմանը:

Վերլուծությունը բաժանված է մի քանի մասերի.

1. Սահմանադրական նորմեր
2. Միջազգային փաստաթղթեր, որոնց միացել է Հայաստանը
3. Հայաստանի Հանրապետության օրենքներ
4. Էթիկայի վարքականութեր (ինքնակարգավորում):

I. የኢትዮጵያ ንግድ ሚኒስቴር
የአዲስአበባ

Դայաստանի Հանրապետության սահմանադրությունը ընդունվել է 1995 թվականին: Ինչպես այլ երկրներում, մեր երկրի Սահմանադրությունն էլ տալիս է մարդու եւ քաղաքացու իշխանական իրավունքը և ազատությունները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

«Քաղաքացիները, անկախ ազգությունից, ռասսայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ դրությունից, ունեն Սահմանադրությամբ եւ օրենքներով սահմանված բոլոր իրավունքները, ազատությունները եւ պարտականությունները»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

«Բոլորը հավասար են օրենքի առջեւ եւ առանց խտրականության հավասարապես պաշտպանվուն են օրենքով»:

Այս երկու հոդվածներից, բնականաբար, բխում է, որ քաղաքացիները, առանց խտրականության, օգտվում են միեւնույն իրավունքներից եւ ունեն միեւնույն պարտավորությունները:

Դիտարկենք Սահմանադրության մի քանի հոդվածներ, որոնք այս կամ այն կերպ կարող են առնչվել եւ տեղեկատվության ազատությանը կամ սահմանափակումներին, եւ որոշակի խնդերի իրավունքներին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

«Յուրաքանչյուր ոք ունի իր ընտանեկան եւ անձնական կյանքը անօրինական միջամտությունից, իր պատիվը եւ բարի համբավը ոտնձգությունից պաշտպանելու իրավունք»:

Արգելվում է մարդու անձնական եւ ընտանեկան կյանքի մասին տեղեկությունների ապօրինի հավաքելը, պահելը, օգտագործելը եւ տարածելը»:

Ինչո՞ւ ենք այս հոդվածը մեջբերում: Շնորհ այն է, որ անձնական կյանքի բաղկացուցիչ են համարվում նաեւ մարդու կողմնորոշումները, ինչը կարող է նրան այս կամ այն խնդիրն դասել: Յետեւարար՝ նրա անձնական կյանքի այդ կողմին անդրադառնալը (ինչպես հետագայում կտեսնենք՝ լրագրողական էթիկայի տարբեր կանոնագրեր Ծովական անհարկի անդրադառնալը) կարող է դիտվել միջամտություն մարդու անձնական կյանքին, իսկ դա արգելված է արդեն Սահմանադրությամբ:

Ե³ ՆՄՅ Կ³ 1 թմԱՄ Կ 23 ՆԱ¹ Ի Հ Ա Ի »Ր մ»ՐԱՋ Հ
Ե ՕԽԸ³ 1/2 Ի ԱՄԱՄ ԿԱ 2 Մ Ե³ ՆՄՅ ԿԱՋ Հ^a

«Յուրաքանչյուր ոք ունի մտքի, խղճի եւ դավա-
նանքի ազատության իրավունք: Կրոնի եւ համոզ-
մունքների արտահայտնան ազատությունը կարող է
սահմանափակվել միայն օրենքով՝ Սահմանադրու-
թյան 45 հոդվածում նախատեսված հիմքերով»:

Ե³ ՆՄՅ Կ³ 1 թմԱՄ Կ 24 ՆԱ¹ Ի Հ Ա Յ Վ Ա Շ Ա Մ Ա Մ Ա Վ
Ի »Ր մ»ՐԱՋ Լ Ի Ո Յ »Ր Ը »Ծ »Ծ Ե Ի Ա Մ Ա Մ Ա Վ
3 Կ 2 Ի Ա Մ Ա Մ Ա Վ Կ Ա

«Յուրաքանչյուր ոք ունի իր կարծիքը պնդելու
իրավունք: Արգելվում է մարդուն հարկադրել՝ իրա-
ժարվել իր կարծիքից կամ փոխել այն:

Յուրաքանչյուր ոք ունի խոսքի ազատության
իրավունք՝ ներառյալ տեղեկություններ եւ գաղա-
փարմեր փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազա-
տությունը տեղեկատվության ցանկացած միջոցով՝
անկախ պետական սահմաններից»:

Վերջին երկուսը, ըստ եռթյան, այն հիմնարար
դրույթներն են, որոնց վրա հենվելով՝ պիտի կատա-
րենք մեր հետագա վերլուծությունը: Բանն այն է, որ
Սահմանադրությունն այս հոդվածներով երաշխա-
վորում է խղճի ու դավանանքի եւ խոսքի ազատու-
թյան իրավունքները, որոնք ըստ

Ե³ ՆՄՅ Կ³ 1 թմԱՄ Կ 44 ՆԱ¹ Ի Հ Ա

«Կարող են սահմանափակվել միայն օրենքով՝
եթե դա անհրաժեշտ է պետական եւ հասարակա-
կան անվտանգության, հասարակական կարգի,
հանրության առողջության եւ բարքերի, այլոց իրա-
վունքների եւ ազատությունների, պատվի եւ բարի
համբավի պաշտպանության համար»:

Այսինքն, Սահմանադրությունն արդեն նախատե-
սում է, որ, ասենք, այս կամ այն դավանանքի քարո-
զումը կարող է որեւէ օրենքով սահմանափակվել,
եթե այն սպառնում է, ասենք, այլոց իրավունքներին
ու ազատություններին կամ անհրաժեշտ է այլոց
պատվի եւ բարի համբավի պաշտպանության հա-
մար: Նման սահմանափակումը լիովին համապա-
տասխանում է միջազգային իրավունքի նորմերին: Մասնավորապես «Մարդու իրավունքների եւ հիմ-
նարար ազատությունների պաշտպանության նա-
սին» եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի
երկրորդ մասը նույնականացնելու սահմանափա-
կումների հնարավորություն է տալիս կոնվենցիան
ստորագրած պետություններին: Կա երկու պայման,
որ նախատեսված է եւ կոնվենցիայով, եւ ՀՀ սահ-

մանադրությամբ. ա) սահմանափակումը պետք է նախատեսված լինի օրենքով, բ) այն պետք է անհրաժեշտ լինի ժողովրդավարական հասարակությունում, պետական, հասարակական եւ այլոց շահերի պաշտպանության համար (Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածն ամբողջությամբ կներկայացնենք ստորև):

Մեր ուսումնասիրության թեմային անդրադառնալով՝ ասենք, որ Սահմանադրությունը, ըստ եռարյան, չի նախատեսում եւ չէր էլ կարող նախատեսել որեւէ սահմանափակում (բացի վերը նշված դեպքերից) այս կամ այն փոքրամասնությամբ, սոցիալական կամ խոցելի խմբերին վերաբերող տեղեկություններ հավաքելու եւ տարածելու ինաստով:

ՈՅ» ՅՆԵՅՅ ՆՎՅ ՅՅ 1 ԹԱՅՅՅ Յ » Փ ԱՅ ՆԵՅ 1 Յ 3 1 ,
ԱՐ 1 Յ 3 ԹՈՅ Յ 3 Ե ՅԱԱԱԱՅ ԱՇ » ՅՅ ԷԱ » ԱՅ Փ Ն » :
Ե ԱՅԱԵՅՅ ՆՎՅ ՅՅ 1 ԹԱՅՅ Յ Յ ՆԵՅ 1 Յ 3 1 Չ ԱՅ Յ Յ Յ :

«Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող քաղաքացիները ունեն իրենց ավանդույթների պահպանման, լեզվի եւ մշակույթի զարգացման իրավունք»:

Եթե սրան ավելացնենք նաև, ծերության, հաշմանդամության, հիվանդության, կերակրողին կորցնելու, գործազրկության դեպքերում սոցիալական ապահովության իրավունքի սահմանումը 33 հոդվածով, ապա, կարծեն, բոլոր տեսակի խմբերի իրավունքները ներառնված են Սահմանադրության մեջ: Սակայն, ինչպես նշեցինք, մեր վերլուծության համար հիմք են լինելու 24 եւ 44 հոդվածները, որոնցից առաջինը վերաբերում է խոսքի ազատությանը, երկրորդը՝ դրա հնարավոր սահմանափակումներին:

II. ØØç³ ½³ ØY
å³ Ø³ Ý³ . ññ

2 Ήη, ηήσταρκένερ πήχωαργάχιν ήρωαψιλαρθή μή βωνής ηροιυρθέτηρ, ηήης ήετην, κυτεύανενέρ, αρηγήν^ο ήωαματωνάν ορθένερθέτηρ θαβασατηνεύετη ένα υαδιναναψιακούιανέτηρ^ο αյυ λαών αγήν ιανθήτηρ αωνηζοιτρωαρθήτηρ τεθητεκοπτρηγιανέτηρ ήωαψιρθέτηρ έτι ταωαραθέτηρ πετρωαρθερωαλ:

Բոլոր մարդիկ ծնվում են ազատ ու հավասար՝ իրենց արժանապատվությամբ եւ իրավունքներով։ Նրանք օժտված են բանականությամբ ու խնդով եւ պարտավոր են միջնաց վերաբերվել եղայրության ոգով։

Üád̄ Ý ÷ 3 ēi 3 ÄÖÄÇ 2 Ñá 1 í 3 í Á

Դարձյալ կրկնենք. այս երկու հոդվածների դրույթները բնականաբար վերաբերում են նաև տեղեկատվության ազատության ու բազմազանությանը: Յետեւարար, մեր վերուծության համար կարեւոր է տեսնել, թե ինչ է ասում այդ առթիվ հօչքակագիրը:

Đéā³ Ī³ . r̄Ç19Ñá¹í³ í Á

«Յուրաքանչյուր ոք ունի կարծիքի եւ դրանք արտահպատելու ազատություն. այս իրավունքը ներառում է կարծիքներն առանց միջամտության ունենալու, անկախ պետական սահմաններից տեղեկատվություն ու գաղափարներ փնտրելու, լրատվության ցանկացած միջոցով ստանալու եւ տարածելու ազատությունը»:

Ի դեպ, Նեա³ լ³ . բ³ 18 Ան¹ լ³ կ³ Ա անդրադաշտում է մտքի, խղճի ու կրոնի ազատությանը, որն անմիջականորեն առնչվում է մեր թեմային, ուստի մեջքերենք նաև այդ հոդվածը.

«Յուրաքանչյուր ոք ունի մտքի, խոջի ու կրոնի ազատության իրավունքը. այս իրավունքը ներառում է իր կրոնը կամ համոզնունքը փոխելու ազատությունը»:

* Մարդու իրավունքների համընդիմանուր հշչակագրից՝ բոլոր մեջ՝ թերությունները կստարված են ըստ հայերեն պաշտոնական բարգմանության, տես՝ «Մարդու իրավունքների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցության միջազգային պահանջառություն», պաշտոնական հայերեն բարգմանություն, փաստաթրթերի դղոսպածու, Գիրու Ա. Ենթեան-2001:

թյուն եւ միամձնյա կամ այլոց հետ համատեղ եւ հրապարակավ կամ մասնավոր կարգով իր կրոնը կամ համոզմունքը քարոզելու, արարողությունների, պաշտամունքի եւ ծեսերի միջոցով արտահայտելու ազատություն»:

Քանի որ միջազգային փաստաթղթերի դրույթները լայնորեն հայտնի են արդեն ոչ միայն աշխարհում, այլև Հայաստանում, ուստի մենք երկար կանգ չենք առնի դրանց վրա, քանի որ առավել կարեւոր է դիտարկել Հայաստանի՝ Սահմանադրությունից ու միջազգային փաստաթղթերից բխող օրենքներն ու դրանցում առկա սահմանափակումները։ Սակայն մինչ այդ, այսուհանդերձ, պետք է անպայման դիտարկենք «Սարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիամ*։

ՏՅ¹Ի³ / Զ Զ Ա Վ Ը Ծ »Ծ Ր Ա Յ Ց³ Ղ Յ Շ Ա Ռ Ա Մ Ծ

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի մտքի, խղճի եւ կրոնի ազատության իրավունք. այս իրավունքը ներառում է իր կրոնը կամ համոզմունքը փոխելու ազատությունը եւ դրանք ինչպես միամձնյա, այնպես էլ այլոց հետ համատեղ եւ հրապարակավ կամ մասնավոր կարգով, քարոզության, արարողությունների, պաշտամունքի եւ ծեսերի միջոցով արտահայտելու ազատությունը։

ՏՅ¹Ի³ / 10 Հ Պ³ Ա Վ »Բ Ա Ծ Օ Ծ³ Ղ Յ Շ Ա Ռ Ա Մ Ծ

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատութեն արտահայտվելու իրավունք։ Այս իրավունքը ներառում է սեփական կարծիք ունենալու, տեղեկություններ եւ գաղափարներ ստանալու եւ տարածելու ազատությունը՝ առանց պետական մարմինների միջամտության եւ անկախ սահմաններից։ Այս հոդվածը չի խոչընդոտում պետություններին սահմանելու ռադիոհաղորդումների, հեռուստատեսային կամ կինմատոգրաֆիական ձեռնարկությունների լիցենզավորում։

2. Այս ազատությունների իրականացումը, քանի որ այն կապված է պարտավորությունների եւ պատասխանատվության հետ, կարող է պայմանավորվել այնպիսի ծեւականություններով, պայմաններով, սահմանափակումներով կամ պատժամիջոցներով, որոնք անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում իշխանության ամբողջականության կամ հասարակության անվտանգության, անկարգու-

* «Սարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայից բոլոր մեջբերումները կատարված են ըստ հայերեն պաշտոնական թարգմանության, տես՝ «Սարդու իրավունքների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային պայմանագրեր», պաշտոնական հայերեն բազմանություն, փաստաթղթերի ժողովածու, Գիրք Ա, Երեւան–2001։

թյունները կամ հանցագործությունները կամխելու, առողջությունը կամ բարոյականությունը, ինչպես եւ այլ անձանց հեղինակությունը կամ իրավունքները պաշտպանելու, խորհրդապահական պայմանվ ստացված տեղեկատվության բացահայտումը կամխելու կամ արդարադատության հեղինակությունն ու անձառարությունը պահպանելու նպատակվ»:

Մենք ամբողջությամբ ենք մեջքերում Կոնվենցիայի այս հոդվածը, որովհետեւ միջազգային փաստաթղթերից սա լավագույնս է ծեւակերպել արտահայտվելու եւ տեղեկատվության ազատության իրավունքը ու դրա հնարավոր սահմանափակումները: Եվ ինչպես արդեն ասացինք Վերեւում, այն նշում է սահմանափակումների պայմանները. ա) սահմանափակումը պետք է նախատեսված լինի օրենքով, բ) այն պետք է անհրաժեշտ լինի ժողովրդավարական հասարակությունում, պետական, հասարակական եւ այլոց շահերի պաշտպանության հաճար:

Եվ Վերջապես Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածը արգելում է խտրականությունը.

SDá1í 3 í 14 iñ ī 3 Yáññ ñ »Éññ

Սույն Կոնվենժիայում շարադրված իրավունքներից են ազատություններից օգտվելը ապահովվում է առանց խորականության, այն է՝ անձակս սերից, ռասայից, ճաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզնությունից, ազգային կամ սոցիալական ծագությունից, ազգային փորբանասնությանը պատկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրություննից»:

Եվրոպական կոնվենցիայի դրույթների Ներկայացումն ամբողջական չի լինի, եթե մենք չանդրադառնանք Եվրոպայի որիրի նախարարների կոնֆերանտի հանձնարարականներին, դրույթ անմիջականութեն բխում են Կոնվենցիայից: ճիշտ է, հանձնարարականները իմպերատիվ բնույթ չունեն, այլ ավելի շատ երաշխավորություններ են, թե ե անդամ պետություններն ինչը եւ ինչպես պետք է կարգավորեն ներքին օրենսդրության մեջ, այսուհանդերձ այդ երաշխավորությունները հաշվի առնելը ներքին օրենքները դարձնում է ավելի ժողովրդավարական եւ միջազգային օրենքի համընդիմանուր նորմերին հաճապատասխան:

Մենք անդադառնալու ենք երկու հանձնարարականների, որոնք ամբողջությանք վերաբերում են մեր վերլուծության առարկային*:

* Եվրոպայի որիրող մասնաբաների կոմիտեի հաճանարարականներից հայերն են նշեցրության կատարվության մասին Եվրոպական համագույն հրատարակած «Զանգանակածային տեխնիկակության բնագավառը Եվրոպայի որիրող փաստաթերթություն» ժողովածուի (Երկրորդ լրացման հրատարակություն), Երևան-2003:

Առաջինը Եվրոպայի որիրդի նախարարների կոմիտեի «Ատելություն արտահայտող խոսքի վերաբերյալ» R (97) 20 հանձնարարականն է, որն ընդունվել է 1997 թվականի հոկտեմբերի 30-ին:

Ըստ հանձնարարականի՝

«Ատելություն արտահայտող խոսք» ձեւակերպման տակ պետք է հասկանալ բոլոր այն արտահայտությունները, որոնք տարածում, հրահրում եւ արդարացնում են ռասայական ատելություն, քսենոֆորիա, հակասեմիտիզմ եւ անհանդուրժողականության բոլոր այլ ձեւերը, ինչպիսիք են ազդեսիվ ազգայնականության եւ երնոցենտրիզմի միջոցով արտահայտվող անհանդուրժողականությունը, խորականությունը փոքրամասնությունների եւ միգրանտների համեմատությունը»:

Այսուհանդերձ, Հանձնարարականը, ինչպես կտեսնենք նրանից կատարված մեջքերումներից, առաջնությունը տալիս է արտահայտվելու ազատության սկզբունքին, նշելով, որ ամեն դեպում դա պաշտպանված է Եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածով, եւ ցանկացած սահմանափակում պետք է կատարվի միայն Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի երկրորդ մասում նախատեսված պայմաններից ելնելով:

Սիա Հանձնարարականի մի քանի սկզբունքներ.

ԵՇ ԿՐԱՅՆ1

Անդամ պետությունների կառավարությունները, հասարակական իշխանություններն ու ազգային, ռեզիոնալ եւ տեղական կառավարման մարմինները պարտավոր են ձեռնպահ մնալ հատկապես մամուլով տարածվող այնպիսի ելույթներից, որոնք կարող են ընկալվել որպես ատելության արտահայտություն, կամ ռասայական ատելության, քսենոֆորիայի, հակասեմիտիզմի եւ անհանդուրժողականության այլ ձեւերի արդարացման, տարածման կամ քաջալերման ներգործություն ունենալ: Նման ելույթները պետք է կանխվեն կամ հրապարակայնորեն հերքվեն:

ԵՇ ԿՐԱՅՆ2

Անդամ պետությունների կառավարությունները պետք է ստեղծեն քաղաքացիական, քրեական օրենքներով նախատեսված իրավական դաշտ, որը իշխանությանը եւ իրավապահ մարմիններին հնարավորություն կընձեռի պաշտպանել արտահայտվելու ազատությունը եւ անհատների իրավունքները: Մրանից ելնելով՝ անդամ պետությունների կառավարությունները պետք է ուղիմեր ու միջոցներ գտնեն՝

- Խթամելու եւ համակարգելու առկա օրենսդրության եւ օրենսդրական պրակտիկայի հետազոտությունները,
- Վերանայելու առկա իրավական շրջանակները՝ երաշխավորելով, որ դրանք համապատասխանում են նոր լրատվամիջոցներին եւ հաղորդակցական ժառայություններին ու ցանցերին,
- մշակելու համակարգված դատաիրավական քաղաքականություն՝ հիմնված այս հանձնարարականում տրված սկզբունքների վրա,
- հնարավոր պատժածեւերին ավելացնելու նաև հասարակական ժառայության պահանջները,
- հնարավորություններ ստեղծելու ատելություն արտահայտող խոսքի դեմ պայքարելու՝ քաղաքացիական օրենսդրության միջոցով, օրինակ՝ ոչ կառավարական կազմակերպություններին թույլատրել օրենքներ մշակել, որոնք կնախատեսեն փոխառուցում ատելության զոհերի համար կամ նրանց պատասխանելու իրավունք կը նձեռնեն,
- լրատվամիջոցներին տրամադրելու տեղեկատվություն ատելություն արտահայտող խոսքի վերաբերյալ օրենքի նախատեսումների մասին:

ԵՇ ԿԱՃՆՅ

Անդամ պետությունների կառավարությունները պետք է երաշխավորեն, որ արտահայտվելու ազատությանը միջամտելու իրավական շրջանակները խիստ սահմանափակ են եւ կատարվում են օրենքի սահմաններում՝ օրյեկտիվության սկզբունքի հիմնարար պահանջ՝ արտահայտվելու ազատությանը ցանկացած միջամտություն կամ սահմանափակում պետք է ենթարկվի ամելախ արդարադատության վերահսկմանը: Սա հատկապես կարեւոր է այն դեպքերում, երբ արտահայտվելու ազատությունը պետք է գործակցվի մարդու արժանապատվությունը հարգելու եւ ուրիշների հեղինակությունը եւ իրավունքները պաշտպանելու սկզբունքի հետ:

ԵՇ ԿԱՃՆԿ

Ազգային օրենսդրությունը պետք է թույլ տա դատարաններին հաշվի առնել, որ ատելություն արտահայտող խոսքի վիրավորականության չափը սահմանված չէ ՄիԵԿ-ի 10-րդ հոդվածով: Սա այն դեպքն է, երբ ատելություն արտահայտող խոսքը նպատակառուղղված է անարգելու Կոնվենցիայում նշված ազատություններն ու իրավունքները:

ԵՇ ԿԱՃՆԾ

Ազգային օրենսդրությունը պետք է թույլատրի իրավասու դատաիրավական ատյաններին հասուլ ուշադրություն դարձնել ատելության արտահայտությունների ներառող դեպքերին: Նրանք, մասնա-

լորապես, պետք է ուշադիր լինեն կասկածայի՝ արտահայտվելու ազատության իրավունքի նկատմամբ, քանի որ քրեական պատժամիջոցների կիրառումը հաճախ ազատությանը միջամտելու ձեւեր է ընդունում: Ատելության խոսքի համար դատապարտվող անձանց հանդեպ քրեական պատժամիջոցների կիրառելիս իրավասու դատարանները պետք է երաշխավորեն հարգանք համամասնության սկզբունքի նկատմամբ:

ԵՇ ՆՔԱՃՆԾ

Ազգային օրենսդրությունը ատելության արտահայտությունների դեպքերում պետք է հաշվի առնի լրատվամիջոցների դերը ատելության խոսքի յուրահասուկ ձեւերը ցույց տալու, վերլուծելու եւ բացատրելու գործում: Ազգային օրենսդրությունը պետք է ծցգրտորեն տարբերակի ատելություն արտահատող խոսքի հեղինակի պատասխանատվությունը եւ լրատվամիջոցների պատասխանատվությունը, որոնք դա տարածում են՝ որպես հասարակական հետաքրքրություն ներկայացնող լրատվություն եւ գաղափարներ հաղորդելու իրենց առաքելության մի մաս:

ԵՇ ՆՔԱՃՆԾ

Ազգային օրենսդրությունը պետք է հաշվի առնի այն փաստը, որ

- ռասիզմի, քսենոֆորիայի, հակասեմիտիզմի եւ անհանդուրժողականության այլ ձեւերի մասին լրատվությունը կատարեաապես պաշտպանված է Սարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի առաջին պարբերությամբ, եւ դրան կարելի է միջամտել միայն երկրորդ պարբերությամբ նախատեսված պարագաներում,

- արտահայտվելու ազատությունը սահմանափակելու անհրաժեշտությունը որոշելիս՝ ազգային իշխանությունների կողմից կիրառվող սկզբունքները պետք է համաձայնեցվեն 10-րդ հոդվածում նշված սկզբունքների հետ, ինչպես նշված է Կոնվենցիայի կառույցների նախադասային օրենքում հաշվի առնելով լրատվության ոճը, բովանդակությունը եւ նպատակը,

- լրագրողական ազատության սկզբունքի հարցում նաև նախատեսում է, որ դատարաններն ու հասարակական իշխանությունները իրենց տեսակետները չպետք է պարտադիր լրատվամիջոցներին:

Եվրոպայի որիրոյի նախարարների կոմիտեի երկրորդ հանձնարարականը, որը մեր քննարկման թեմային է վերաբերում, R (97) 21 «Լրատվամիջոցների եւ հանդուրժողականության կուլտուրայի մասին» հանձնարարականն է, որն ընդունվել է նա-

իսարարների կոմիտեի կողմանց 1997 թվականի հոկտեմբերի 30-ին: Այն ոչ միայն հանդուրժողականությանը Վերաբերող դրույթներ է պարունակում, այլև նախատեսում է դա զարգացնել ուսուցման փուլից: «Ճանճնարարականի՝ կուլտուրայի զարգացմանը նպաստող գործնական միջոցառումներ» բաժնի առաջին իսկ դրույթը ասում է:

- լրատվամիջոցների ներգրավմանը բազմաթիվիկ, բազմամշակութային հասարակությունների կյանքում,
 - այն ավանդին, որ կարող են ունենալ լրատվամիջոցները տարրեր էթնիկ, մշակութային եւ կրոնական հանայնքների միջեւ փոխընթանման հաստատման գործում»:

§2 Eñ ií 3 j̄ 3 Ȳ 3 eád̄ Y»ñ

Անհանդուրժողականության խնդիրը պետք է բարձրացվի թե՝ հասարակության եւ թե՝ լրատվական կառույցների կողմից: Լրատվական մասնագիտական կառույցների փորձը ցույց է տալիս, որ դրանցում պետք է հասկապնեն:

- վավերագրորեն շարադրել ռասիզմի եւ անհանդուժողականության փաստերը,
 - անձազ պատկերել համայնքների միջեւ լարված իրավիճակները,
 - խոսափել հրապարակումներում եւ ծրագրային ծառայություններում մշակութային, էթնիկ կամ կրոնական համայնքների անդամներին նևեմացնող ստերեոտիպային նկարագրություններից,
 - անհատական վարքը նկարագրելիս՝ անտեղի չկապել այն նման համայնքներին անհատի անդամակցությամբ,
 - մշակութային, էթնիկ եւ կրոնական համայնքները պատկերել հավասարակշռված եւ անկողմնակալ սկզբունքով՝ արտացոլելով այդ համայնքների տեսակենություն ու հեռանկարները,
 - հասարակությանը զգոն պահել անհամդուժողականության հետեւանքների հանդեպ,
 - խորացնել հասարակության կողմից տարբերությունների ըմբռումն ու ծիչտ գնահատումը,
 - վիճարկել հարցագրույցների, ելույթների, բանավիճային ծրագրերի եւ այլնի ընթացքում խոսնակների անհամդուժողական արտահայտությունները,

- քննել տեղեկատվության աղբյուրի ազդեցությունը հաղորդման վրա,
 - քննել լրատվական կառույցների աշխատակիցների բազմազանությունը եւ որքանով է այն համապատասխանում ընթերցողների, ունկնդիրների կամ հեռուստադիտողների բազմաթիվ, բազմամշակութային բնույթին»:

§4 i ³ n̩ . í Çi ³ YáYÝ»ñ

Այս նախաձեռնությունները եւ միջոցառումները կարող են իրականացվել տարբեր լրատվական հատվածների մշակած վարքագիր կանոնների հիման վրա, դրոնք բարձրացնում են խսդականության եւ անհամուրժողականության խնդիրները՝ խրախուսելով լրատվության մասնագետներին՝ լուրջ ավանդ ներդնելու տարբեր կրոնական, էքնիկ և մշակութային խնդիրի միջև հանդուրժողականության եւ փոխազմբանման մթնոլորտի ծեւավորման գործում»:

Հանձնարարականն էլ այս խնդրի լուծման ճանապարհը տեսնում է լրատվամիջոցների հիքնակարգավորման եւ վարչագծի կանոնների մշակման մեջ, քանզի, ինչպես արդեն նշել ենք, օրենսդրական ցանկացած միջամտություն կարող է հանգեցնել խոսրի ազատության սահմանափակումների:

III. Đප ໃຈ່າ³ ຍັງ
ດປ ຍິນ ອ້າວີ້າ ດ້າວີ້າ ຍັງ
ຸ້ນຢູ່ເມືອງ

2 յժմ անդրադասնաճք Հայաստամի ներքին օրենսդրությանը, ինչը, միանգամից ասենք, քննարկման այնքան էլ շատ նյութ չի տալիս: Բանն այն է, որ օրենսդրությունը անուղղակիորեն է անդրադառնում տարբեր փոքրամասնություններին եւ խճերին՝ տեղեկատվության ազատության առումով, այսինքն, ասենք, պատվի եւ արժանապատվության պաշտպանության հարցն ընդհանուր է եւ կարող է վերաբերել ինչպես հասարակության ցանկացած անդամի, այնպես էլ այս կամ այն փոքրամասնության կամ խոցելի խճի ներկայացուցչի:

2003 թվականի դեկտեմբերի 13-ին ընդունված «Զանգվածային լրատվության մասին» օրենքն, օրինակ (7 հոդված) տալիս է ամենաընդհանուր ձեւակերպումը.

ՏԵՇԻ 3 / 7. ԵՌ Ի/ԱԺՄ ՅԱԷՆԴԱՋՄ/Ե ա՞՛Յ 3 ½ Ի/ԱԺՄ ՅՉՔ Ի ԱՇԽԾԵՅ ՀՎ ԿՅ ։ 3 Ի/ԱԺՄ/ՐԱ

1. Արգելվում է օրենքով սահմանված կարգով գաղտնի համարվող կամ քրեորեն պատժելի արարքներ քարոզող, ինչպես նաև այնպիսի տեղեկատվության տարածումը, որը խախտում է մարդու անձնական եւ ընտանեկան կյանքի անձնումիւնիությունը:

2. Արգելվում է տեսաձայնագրմանը ստացված տեղեկատվության տարածումը, եթե դա ստացվել է տեսաձայնագրման կատարման մասին առանց անձին գգուշացնելու, եւ այդ անձն ակնկալել է, որ գտնվում է տեսաձայնագրումը կատարողի տեսադաշտից դուրս, լսելի չէ նրա համար եւ դրա համար ձեռնարկել է բավարար միջոցներ, բացառությամբ, երբ տեսաձայնագրումը կատարած անձի տեսադաշտից դուրս լինելու կամ նրա համար լսելի չլինելու համար ձեռնարկված միջոցներն ակնհայտորեն անբավարար են եղել:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասում նշված, ինչպես նաև մարդու անձնական եւ ընտանեկան կյանքին վերաբերող տեղեկատվության տարածումը թույլատրվում է, եթե դա անհրաժեշտ է հանրային շահերի պաշտպանության համար»:

Այս հոդվածի՝ քրեորեն պատժելի համարվող արտահայտությունը կարելի է վերագրել նաև ռասայական անհանդուրժողականություն քարոզելուն: Իսկ անձնական եւ ընտանեկան կյանքի անձնումիւնիությունը վերաբերում է հասարակության յուրաքանչյուր անդամի:

Իսկ որո՞նք են քրեորեն պատժելի արարքները ըստ մեր օրենսդրության: Քրեական օրենսգիրքն ունի մի քանի հոդվածներ, որոնք վերաբերում են ազգային, կրոնական կամ ռասայական թշնամանք հարուցելուն, ինչպես նաև՝ զրաբարտությանն ու վիրավորանքին:

Օրենսգրքի 226 հոդվածն ասում է.

ՏԵՇԻ 3 / 226 2½ 3 ՊՐԵ 6³ Ծ 1³ Տ 1³ Ա Ի ԹԱՅՑ 1³ ՏԱՅՑ 3 ԱՅՆԲ ԹԱՅՑ»ԵԱ

1. Ազգային, ռասայական կամ կրոնական թշնամանք հարուցելուն, ռասայական գերազանցությանը կամ ազգային արժանապատվությունը նվաստացնելուն ուղղված գործողությունները պատճվում են սուզանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրապատիկից հինգիարյուրապատիկի չափով, կամ ուղղիչ աշխատանքներով՝ առավելագույնը երկու տարի ժամկետով, կամ ազատազրկմամբ երկուսից չորս տարի ժամկետով:

2. Սույն հոդվածի առաջին մասով նախատեսված արարքները, որոնք կատարվել են՝

1) հրապարակայնորեն կամ լրատվության միջոցներով օգտագործելով,

2) բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով,

3) պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով,

4) կազմակերպված խմբի կողմից՝

պատճվում են ազատազրկմամբ՝ երեքից վեց տարի ժամկետով»:

Նշենք նաև զրաբարտությանը եւ վիրավորանքին վերաբերող հոդվածները, որոնք հավասարապես վերաբերում են հասարակության բոլոր անդամներին, այդ թվում, հասկանալի է, զանազան խմբերի ներկայացուցիչներին.

ՏԵՇԻ 3 / 135 ¼ 3 ԹԱՅՑԱՅՑ*

1. Զրաբարտությունը՝ ուրիշի պատիվն ու արժանապատվությունը նվաստացնող կամ բարի համբավն արատավորող ավմիայս սուստ տեղեկություններ տարածելը, պատճվում է սուզանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկի հինգիարյուրապատիկի չափով:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարքները, որոնք կատարվել են կրկին անգամ, պատճվում են սուզանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երեքհարյուրապատիկից հազարապատիկի չափով կամ ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը մեկ տարի ժամկետով:

ՏԵՇԻ 3 / 136 Ի ՉՅ Ի ԱՅ ՏԱՅ

1. Վիրավորանքը՝ ուրիշի պատիվն ու արժանապատվությունն անպարկեշտ ծեւով ստորացնելը, պատճվում է սուզանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկից չորսհարյուրապատիկի չափով:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարքները, որոնք կատարվել են կրկին անգամ, պատճվում են սուզանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրապատիկից ութիարյուրապատիկի չափով»:

* Քրեական օրենսգրքի 135 եւ 136 հոդվածները մեջբերվում են նոր խմբագրումներով:

Պատվի, արժանապատվության եւ գործարար համբավի պաշտպանության դրույթ ունի նաեւ ՀՅ Քաղաքացիական օրենսգիրքը, սակայն դա էլ մեծ վերապահումով միայն կարելի է վերագրել փոքրա- մասնություններին եւ խցելի խճերին:

Àeī ø³ Ó³ ū óç³ ī³ Yûñ Yē n̄c 19 Ná¹í³ íç

SEÐA¹ í 3 Í 19. ä³ ii Ç³ ñ³ Ý³ å³ ii áðAð Ý
»Ö áñ³ ñ³ ñN³ Ùm³ i Çå³ Biå³ YáðAðAðA

1. Քաղաքացին իրավունք ունի դատարանով պահանջել հերթելու իր պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող տեղեկությունները, եթե նման տեղեկություններ տարածած անձը չապացուցի, որ դրանք համապատասխանում են իրավականությանը:

Պաղպացու պատվի են արժանապատվորյան պաշտպանությունը, շահագրդիր անձանց պահանջով, բոլոր պարունակությունը է նաև նրա մահից հետո:

2. Եթե քաղաքաբար պատիվը, արծննապատվությունը եւ գործարար համբավն արտասպարող տեղեկությունները տարածվել են զանգվածային լրատվության միջոցներով, ապա դրանք պեսոք է հերթվեն զանգվածային լրատվության նույն միջոցներով:

Եթե նշված տեղեկությունները պարունակվում են կազմակերպությունից ելնող փաստաթղթում, ապա ննան փաստաթուղթը պետք է փոխարինվի կամ հետև կանչվի:

Այլ դեպքերում հերքման կարգը սահմանվում է դատարանով:

3. Ρωμαϊκωσήν, πιλι μασιήν ζωνδράσωμήν
Ιραστψοιτειαν δηθογνόντερον ψηφιασμαρακέβη την ορισμένη
Ιραστψοιτειαν δηθογνόντερον ψηφιασμαρακέβη την ορισμένη
ποινιναχαρητην υπερβατειαν δηθογνόντερον, ιραστψοιτειαν δηθογνόντερον
ηρ ψηφιασμαρακέβη την ορισμένη ζωνδράσωμήν
Ιραστψοιτειαν δηθογνόντερον:

4. Քաղաքացին, ում մասին տպարածվել են նրա պատիկը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող տեղեկություններ, իրավունք ունի այդ տեղեկությունները հերքելու հետ միասին պահանջն ի առողջությունը:

5. Τέτοια φωτιά πρέπει να γίνεται στην αρχή της ημέρας, όταν ο ήλιος έχει ανατέλει και οι θερμοκρασίες είναι στη μεγαλύτερη ποσότητα στην ημέρα. Η φωτιά πρέπει να γίνεται στην αρχή της ημέρας, όταν ο ήλιος έχει ανατέλει και οι θερμοκρασίες είναι στη μεγαλύτερη ποσότητα στην ημέρα.

6. Φωτηράρωποι φηρόδωραρη ἡκαμδραψή ψωχτουψα-
νιπιεραν διαψήν απιγήν ήητψωάθή կանոնները համապա-
տափսանաբար կիրառվուն են իրավաբանական անձի
գործարարη համբաψή պաշտուպանության Ակադեմիմք:

IV. 3ÃGÍ 3 ÚC
í 3 m̄ i 3 YáYY»ñ
(CÝÚY3 i 3 n̄ 3 i ářád̄)

Ճայսատանում այսօր լրատվամիջոցները (չնչին բացառություններով) չունեն խմբագրական էթիկայի կանոնագրեր: Կանոնագրերը ընդունել են ժուռնալիստական կազմակերպությունները՝ իրենց անդամների համար: Քննարկենք դրանցից մի քանիսը:

Այսպես, Յայսատանի ժուռնալիստների միության (ՃՄ) անդամի էթիկայի կանոնագրում նշված է.

*SF ØΠ² Üø EΦØΦØ Ø, I² UÆÜ² ØÄºøÜº ØAE
ÜI² iΦØØ*

ՀԺՄ անդամը հրապարակումներ պատրաստելիս եւ տեսակետներ ներկայացնելիս խուսափում է ազբեսիայի եւ բռնության, սոցիալական, կրոնական, գեղային եւ ազգային խորհականության, դաժանության եւ առօնության հարցում առաջարկությունների համար:

Դժվար է պատճենագրայի, քանիզ դրսությունը ցածր է անդամությունը կամ ազգային մշակույթի արժեքներին եւ ինքնատիպությամբ, նպաստում է ազգամշջյան զանկազած թշնամանը վերագնելուն»:

Այսինքն նրանք, ովքեր Հայաստանի ժուռնալիստների միության անդամ են (իսկ այսօր գործող լրագրողներից շատերն են Միության անդամ) իրենց վրա պարտավորություն են վերցրել՝ որևէ հիմքով որևէ խորականություն չդնել եւ չքարոզել այնպիսի գաղափարներ, որոնք կարող են խորականություն հաճարվել այս կամ այն փոքրամասնության կամ սոցիալական խնդիր ներկայացնեցիների վեռաբերյալ:

◦ ñ Ø Ý Ç Ü ß Ü a Ø Ç ³ I a Ø M Ç ³ Ý 1 ³ Ü Ç
í ³ ñ ³ I ³ Ý a Á Y Á

Եղեգանի մասուի ակումբի անդամությունը՝

- զերծ մնա այնպիսի գործողություններից, որոնք կարող են ընկալվել իրեն խոսքի ազատության սահմանափակման և այլ գործողության փորձ:

Երեւանի մամուլի ակումբի անդամի համար անընդունելի են՝
• զրաքարտությունը, անհիմն մեղադրանքները, վիրավորանքը;

Նույն կանոնագրի «Մասնագիտական վարքի սկզբունքնեղոյ» բաժինն ասում է.

- Հարգել եւ պաշտպանել այլոց՝ տեսակետներ ու կարծիքներ արտահայտելու իրավունքը:
 - Որեւէ ծնւռվ չքարողել պատերազմ, ազգային, կրոնական թշնամներ եւ անհանդուրժողականություն, քաղաքական, սոցիալական, սեռական եւ լեզվական հայտանիշներով խտրականություն, բռնություն, պոռնոգրաֆիա:

Այս Վարդականոնը ցույց է տալիս, որ երկու սկզբունքներ՝ արտահայտվելու ազատությունը և թշնամանք չքարոզելը, հավասարագոր են լրագրողների համար: Այսինքն՝ եթե անգամ մեկը՝ հասարակության որեւէ ոչ լրագրող անդամ, կարծիքներ ունի արտահայտելու, որ ոնանց կողմից կարող են ընկալվել իրեւ թշնամանք, պետք է հնարավորություն տալ արտահայտելու, սակայն իրենք՝ լրագրողները եւ լրատվամիջոցները չպետք է թշնամանք ու խորականություն քարոզեն կամ նպաստեն դրան:

Մեր քննարկման նյութի վերաբերյալ ամենից շատ ձեւակերպումներ ունի Հայաստանի «Ինտերն-յուս» հասարակական կազմակերպության լրագողների վարչականությունը:

SAYÍ»ñYáæGí Eíp . náOÝ»nCí ³ ná i ³ YáYÁ

3.1 Φωσατέρο γի կարելի ծառայեցնել մարդուն կամ կազմակերպությունն անվանարկելուն, վիրափորելուն կամ նսեմացնելուն: Մարդու ազգությունը, ռասան, կրոնը, ֆիզիկական եւ մտավոր վիճակը չի կարելի պիտակավորել:

3.2 Բրնության զին դարձած անձանց, անբուժելի կամ ծանր հիվանդներին, հանցագործներին ցուցադրելու Եւ նրանց հարազատների անունները հրապարակելու համար պետք է ստանալ վերջիններին հանաձայնությունը: որը վիշտ, հոգեկան ցնցում ապրող անձինք, անչափահասները պետք է ազատ լինեն լրագրողների անհարկի հետապնումներից:

4.1 Մենք սպասարկում ենք հասարակության բոլոր խմբերին՝ անկախ նրանց քաղաքական, տնտեսական եւ զաղափարական ուղղվածությունից: Բարեկամական, ազգակցական, ընկերական եւ այլ կապերը ոչ մի կերպ չեն կարող փոփոխել մեր որդեգրած հավասարության սկզբունքները»:

Այս ձեւակերպումները ավելի ընդհանուրից գնացել են մասնավորը, նշելով նաև որ մարդու այս կամ այն խնճին պատկանելը չի կարելի պիտակավորել: Սա ավելի մոտ է այլ երկրորդի եւ միջազգային լրացրողական կազմակերպությունների երկխական նորմերի ձեւակերպումներին: Օրինակ՝ Լրագրողների բրիտանական ազգային միության Վարդականոնը, կոչ է անուն խուսափել մարդու այս կամ այն խնճին պատկանելը անհարկի եւ անտեղի նշելուց. «Լրաց-

րողը պետք է ռասայակամ պատկամելության, ճաշ-կի գոյնի, դավանանքի, անօրինական գործունեու-թյան, ընտանեկան կարգավիճակի (կամ դրա բացա-կայության) կամ սեռական կողմնորոշման մասին տեղեկություններ հաղորդի միայն այն պարագա-յում, եթե նման փաստերն իրոք տեղին են: Լրագրո-դը չպետք է վերոհիշյալ գործոնների վրա հիմնված խտրականություն, ծաղր, նախապաշարմունք կամ ատելություն սերմանող նյութեր հրապարակի»:

Այժմ մեջբերենք Գյումրիում գործող Ժուռա-լիստների էթիկական կողեքսի (որ ընդունվել է «Աս-պարեզ» ակումբի նախաձեռնությամբ) համապա-տասխան հատվածը.

«11. Մենք սեռական, կրոնական, էթնիկական, ֆիզիկական, ռասայական, առողջական կամ այլ խտրականություն չենք դնում մեր աշխատանքում: Անհանդուրժողականություն, նախապաշարմունք-ներ, կարծրատիպեր չենք հրահրում եւ չենք խրա-խուսում»:

Կցանկանայինք մեջբերել նաեւ մի քանի այլ երկրներում գործող վարքականուններից հատված-ներ: Լավ կլիմեր, որ նման հստակ ծեւակերպում ինչպիսին, օրինակ, Շվեդիայուն գործող լրագրո-դական վարքականում է, լիներ նաեւ մեր լրատ-վամիջոցներում:

«Մի՛ շեշտեք խնդրու առարկա անձանց ցեղը, սե-ռը, ազգությունը, գրալմունքը, քաղաքական կողմ-նորոշումը կամ դավանանքը, եթե նման մանրա-մասները էական չեն տվյալ համատեքստում, կամ եթե դրանք նսեմացնում են մարդու արժանապատ-վությունը» (Շվեդիա, Վարքականոն մանուլի, ռադի-ոյի եւ հեռուստատեսության համար):

«Եթե դա էական նորություն չէ, հարկ չկա ընդգ-ծել մարդու ազգությունը, ցեղը, կրոնը կամ քաղա-քական կողմնորոշումը, ինչպես նաեւ սեռը...»

Կոնկրետ անձի առողջության մասին (ինչպես հոգեկան, այնպես էլ ֆիզիկական) տվյալներ եւ կարծիքներ չեն հրապարակվում, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ մարդն ինքը համաձայն է դրան կամ այդպիսի տեղեկատվության հրապարակումը հանրության շահերով է թելադրված» (Էստոնիայի լրագրողների վարքականոնը):

Բավարարվենք այսքանով, քանի որ նման մեջ-բերումները կարելի է անվերջ կատարել:

Ամփոփելուց առաջ, ներկայացնենք նաեւ Մար-դու իրավունքների եվլուպական դատարանում քնն-ված «Զերսիլդն ընդդեմ Դանիայի» գործի էությունը:

Դամիական դատարանը հեռուստավլագրող Օլաֆ Զերսիլդին մեղավոր էր ճանաչել եւ տուզանել՝ նացիստների երիտասարդական կազմակերպության ներկայացուցիչների հետ հարցազրույցը եթեր հեռարձակելու համար: 1994 թվականի սեպտեմբերին Եվրոպական դատարանը, քննելով Զերսիլդի բողոքը, գտավ, որ լրագրողի նպատակը ռասիստական գաղափարների քարոզչությունը չի եղել, ինչպես նաև՝ նա չի ցանկացել «սպառնալ, վիրավորել եւ նվաստացնել մարդկանց», ուստի պետք է արդարացվի: Ըստ դատարանի. «Մեկ այլ անձի արտահայտած մտքերի տարածմանը հարցազրույցով օժանդակելու համար լրագրողին պատժելը լրջորեն կխոչընդոտի հասարակական հետաքրքրություն ներկայացնող խնդիրների բարձրացմանը եւ չպետք է կիրառվի, քանի դեռ դրա համար չկան լուրջ պատճառներ»:

² Ú÷ á÷ á◊J

Ձերսիլդի գործով դատավճիռը լավագույնս մերկայացնում է երկու կարծիքների ու գաղափարների ազատ արտահայտման (խոսքի եւ մամուլի ազատության) եւ որեւէ խմբի մարդկանց նկատմամբ անհանդուրժողականություն չքարոզելու, սկզբունքների առնչությունը: Մեզանում էլ ազգայնականների առաջնորդները ազատ ասուլիսներ են տալիս եւ արտահայտում իրենց կարծիքները (երբեմն վիրավորական) ինչպես կրոնական փոքրամասնությունների, այնպես էլ սեռական կամ այլ կողմնորոշում ունեցող անձանց մասին: Մամուլն ինքը պետք է որոշի հրապարակե՞լ այդ կարծիքները, թե՞ ոչ:

Ինչպես շատ երկրների, այնպես էլ Հայաստանի օրենսդրությունը չի կարող խոսքի ազատության շատ սահմանափակումներ նախատեսել: Անհանդուրժողականություն եւ խորականություն քարոզելը պատժվում է, սակայն սահմանը, որով բաժանվում են կարծիք արտահայտելու իրավունքն ու անհանդուրժողականություն կամ խորականություն քարոզելը, հստակ չէ: Այստեղ է, որ առաջ է գալիս մարդուն կրոնական, ազգային, ռասայական, սոցիալական եւ այլ հիմքով վիրավորելու խնդիրը: Կարծում ենք, որ օրենքները հենց վիրավորանքն են հիմք համարում պատիժներ սահմանելիս:

Սակայն առավել կարենոր է, որ մամուլն ինքն իր համար սահմանի կանոններ եւ խուսափի մարդու պատկանելությունը եւ կողմնորոշումները անհարկի ու անտեղի նշելուց: Անհարկի եւ անտեղի բառերն այս դեպքում եական են, որովհետեւ լինում են դեպքեր, երբ մարդու պատկանելությունը այս կամ այն դավանանքին, այս կամ այն խմբին, եական նշանակություն ունի նրա գործողությունները բացատրելու եւ մեկնաբանելու համար: Անեն դեպքում, հրապարակումներ նախապատրաստելիս՝ պետք է ելնել այն հանգամանքից, թե ո՞րն է գերակայում՝ անհանդուրժողականություն չիրարե՞լը, թե կարծիքների ազատ արտահայտման հրավունքը:

ø³ Š ³ | Ú»ñYùááú
Ù»çµ»ñ ³ | ûñÝÚ»ñó

SQաղաքացիները, ամկախ ազգությունից, ռասայից, սերից, լեզվից, դավանանքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ դրույթունից, ունեն Սահմանադրությամբ եւ օրենքներով սահմանված բոլոր իրավունքները, ազատությունները եւ պարտականությունները:

ԵՅԵ³ ՆՎՅ ԿՅ 1 ԲԱԺԱՌԸ, ՆԱՇԻ 3 | 15

«Յուրաքանչյուր ոք ունի մտքի, խղճի եւ դավանանքի ազատության իրավունք: Կրոնի եւ համոզմունքների արտահայտման ազատությունը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ Սահմանադրության 45 հոդվածում նախատեսված հիմքերով»:

ԵՅԵ³ ՆՎՅ ԿՅ 1 ԲԱԺԱՌԸ, ՆԱՇԻ 3 | 23

«Յուրաքանչյուր ոք ունի իր կարծիքը պնդելու իրավունք: Արգելվում է մարդուն հարկադրել՝ իրաժարվել իր կարծիքից կամ փոխել այն:

Յուրաքանչյուր ոք ունի խոսքի ազատության իրավունք՝ ներառյալ տեղեկություններ եւ գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազատությունը տեղեկատվության ցանկացած միջոցով՝ անկախ պետական սահմաններից»:

ԵՅԵ³ ՆՎՅ ԿՅ 1 ԲԱԺԱՌԸ, ՆԱՇԻ 3 | 24

«Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող քաղաքացիները ունեն իրենց ավանդույթների պահպանման, լեզվի եւ մշակույթի զարգացման իրավունք»:

ԵՅԵ³ ՆՎՅ ԿՅ 1 ԲԱԺԱՌԸ, ՆԱՇԻ 3 | 37

«Բոլոր մարդիկ ծնվում են ազատ ու հավասար՝ իրենց արժանապատվությամբ եւ իրավունքներով: Նրանք օժտված են բանականությամբ ու խղճով եւ պարտավոր են միջյանց վերաբերվել եղբայրության ոգով»:

**SQ Թ ԱԾԾՐ Ի ԱԾՆՅ»ԲՑ
ՆՅ ԱԱՅ ՆՅ ԿԱՌՆԵԱ 3 1 3 · ՉՐ, ՆԱՇԻ 3 | 1**

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի սույն հոչակագրում ամրագրված բոլոր իրավունքներն ու ազատությունները՝ առանց որևէ տարբերակման, այնպիսի հիմքերով, ինչպիսին են ռասա, մաշկի գույնը, սեռը, լեզուն, կրոնը, քաղաքական կամ այլ համոզմունքը, ազգային կամ սոցիալական ծագումը, գույքային դրույթունը, ծնունդը կամ այլ կարգավիճակ»:

**SQ Թ ԱԾԾՐ Ի ԱԾՆՅ»ԲՑ ՆՅ ԱԱՅ ՆՅ ԿԱՌ
ՆԵԱ 3 1 3 · ՉՐ, ՆԱՇԻ 3 | 2**

«Յուրաքանչյուր որ ունի կարծիքի եւ դրանք արտահայտելու ազատություն. այս իրավունքը մերառում է կարծիքներն առանց միջանտուրյան ունենալու, անկախ պետական սահմաններից տեղեկատվություն ու գաղափարներ փնտորելու, լրատվության ցանկացած միջոցով ստանալու եւ տարածելու ազատությունը»:

ÑB ÙÁÝ1 ÑB Ýáøñéä³ Í 3 . Q1, Ñä¹ 3 Í 19

3 ½ ॥ áðiðY» nç » ðñqñY³ nñ
» rñá ³ l ³ YÍ ÁYÍ » YÓC³, Ná ¹ ³ l ⁹

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատորեն արտահայտվելու իրավունք: Այս իրավունքը ներառում է սեփական կարծիք ունենալու, տեղեկություններ եւ գաղափարներ ստանալու եւ տարածելու ազատությունը՝ առանց պետական մարմինների միջամտության եւ անկախ սահմաններից: Այս հոդվածը չի խոչընդոտում պետություններին սահմանելու ռադիոհաղորդումների, հեռուստատեսային կամ կինեմատոգրաֆիական ճեղմարդկությունների լիգենզավորում:

2. Այս ազատությունների իրականացումը, քանի որ այն կապված է պարտավորությունների եւ պատասխանատվության հետ, կարող է պայմանակալու վել այնպիսի ծեւականություններով, պայմաններով, սահմանափակումներով կամ պատժամիջոցներով, որոնք անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակության անվտանգության, անկարգությունները կամ հանցագործությունները կանխելու, առողջությունը կամ բարոյականությունը, ինչպես եւ այլ անձանց հեղինակությունը կամ իրավունքները պաշտպանելու, խորհրդապահական պայմանով ստացված տեղեկատվության բացահայտումը կանխելու կամ արդարադատության հեղինակությունն ու անաշառությունը պահպանելու նպատակով»:

3 ½ iáðaðÍY»Íçå 3 Blå 3 YáðaðÍYÙ eçY! »í raa 3 i 3 YÍ áYI »Yoç³, Nai 1 3 í 10

«Սույն Կոնվենցիայում շարադրված իրավունքներից եւ ազատություններից օգտվելն ապահովվում է առանց խորականության, այն է անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փորբանասությանը պատկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրությունից»:

3 ½ ūādūlādūY»rc̄ a ³ Bi a ³ Yādūlū Y Ū eç̄
»í ūāa ³ l̄ ³ Ȳ l̄ aȲ »Ȳoc̄, Nāl̄ i ³ l̄ 14

«Ալելություն արտահայտող խոսք» ծեւակերպման տակ պետք է հասկանալ բոլոր այն արտահայտությունները, որոնք տարածում, իրահրում են արդարացնում են ռասայական ատելություն, բւենոֆոբիա, հակասեմիտիզմ եւ անհանդուրժողականության բոլոր այլ ծեւերը, ինչպիսիք են ազգեսիվ ազգայնականության եւ էթնոցենտրիզմի միջոցով՝ արտահայտվող անհանդուրժողականությունը, խորականությունը փոքրամասնությունների եւ միջանբանմերի հանդեպ»:

°Í Þáa³ [C] áññí ÇÝ³ E³ Þ Þ»[C] áúq³ »Ç
S² i »Éaðlæð³ Þ³ N³ WáOE áe[C]í »Þ µ»[H] E
R(97) 20N³ YÓY³ Þ Þ I³ Y

Sei 1/24/21

Անդամ պետությունների կառավարությունները, հասարակական իշխանություններն ու ազգային, ռեզիլիանալ եւ տեղական կառավարման մարմինները պարուակլոր են ձեռնպահ մնալ հատկապես նամուլով տարածվող այնպիսի ելույթներից, որոնք կարող են ընկալվել որպես ասելության արտահայտություն, կամ ռասայական ատելության, քսենօֆոբիայի, հակասեմիտիզմի եւ անհանդուրժողականության այլ ձեւերի արդարացման, տարածման կամ քաջալերման ներգործություն ունենալ: Նման ելույթները պետք է կանխվեն կամ հրապարակայնորեն հերորդեն:

éi 1/2áðù2

Անդամ պետությունների կառավարությունները
պետք է ստեղծեն քաղաքացիական, գրեական
օրենքներով նախատեսված իրավական դաշտ, որը
իշխանությանը եւ իրավապահ մարդիմներին հմա-
րավորություն կընծերի պաշտպանել արտահայտ-
վելու ազատությունը եւ անհատների իրավունքնե-
րը: Մրանից ելնելով՝ անդամ պետությունների կա-
ռավարությունները պետք է ուղիներ ու միջոցներ
գտնեն՝

• Խթամելու եւ համակարգելու առկա օրենսդրության եւ օրենսդրական պրակտիկայի հետազոտությունները,

• Վերանայելու առկա իրավական շրջանակները՝ երաշխավորելով, որ դրանք հաճապատասխանում են նոր լրատվամիջոցներին եւ հաղորդակցական ծառայություններին ու ցանցերին,

• Մշակելու համակարգված դատաիրավական քաղաքականություն հիմնված այս համձնարարականում տրված սկզբունքների վրա,

• հնարավոր պատժածեւերին ավելացնելու նաև հասարակական ծառայության պահանջները,

• հնարավորություններ ստեղծելու ատելություն արտահայտող խոսքի դեմ պայքարելով՝ քաղաքացիական օրենսդրության միջոցով, օրինակ՝ ոչ կառավարական կազմակերպություններին թույլատրել օրենքներ մշակել, որոնք կնախատեսն փոխառություն ատելության գոհերի համար կամ նրանց պատասխանելու իրավունք կրնձեռնել,

• Լրատվամիջոցներին տրամադրելու տեղեկատվություն՝ ատելություն արտահայտող խոսքի վերաբերյալ օրենքի նախատեսումների մասին:

ԵՇ ԿԱՃՆՅԱ

Անդամ պետությունների կառավարությունները պետք է երաշխավորեն, որ արտահայտվելու ազատությանը միջամտելու իրավական շրջանակները խիստ սահմանափակ են եւ կատարվում են օրենքի սահմաններում օբյեկտիվության սկզբունքի հիման վրա: Ավելին, համաձայն օրենքի հիմնարար պահանջի արտահայտվելու ազատությանը ցանկացած միջամտություն կամ սահմանափակում պետք է ենթարկվի անկախ արդարադատության վերահսկմանը: Սա հատկապես կարեւոր է այն դեպքերում, երբ արտահայտվելու ազատությունը պետք է գործակցվի մարդու արժանապատվությունը հարգելու եւ ուրիշների հեղինակությունը եւ իրավունքները պաշտպանելու սկզբունքի հետ:

ԵՇ ԿԱՃՆՅԱ

Ազգային օրենսդրությունը պետք է թույլ տա դատարաններին հաշվի առնել, որ ատելություն արտահայտող խոսքի վիրավորականության չափը սահմանված չէ Միեկ-ի 10-րդ հոդվածով: Սա այն դեպքն է, եթե ատելություն արտահայտող խոսքը նպատակառուղյամբ է՝ անարգելու կոնվենցիայում նշված ազատություններն ու իրավունքները:

ԵՇ ԿԱՃՆՅԱ

Ազգային օրենսդրությունը պետք է թույլատրի իրավասու դատաիրավական ատյամներին հատուկ ուշադրություն դարձնել ատելության արտահայտությունների ներառող դեպքերին: Նրանք, մասնա-

վիրապես, պետք է ուշադիր լինեն կասկածյալի՝ արտահայտվելու ազատության իրավունքի նկատմամբ, քանի որ քրեական պատժամիջոցների կիրառումը հաճախ ազատությանը միջամտելու ձեւեր է ընդունում: Ատելության խոսքի համար դատապարտվող անձանց հանդեպ քրեական պատժամիջոցների կիրառելիս իրավասու դատարանները պետք է երաշխավորեն հարգանք համամասնության սկզբունքի նկատմամբ:

ԵՇ ԿԱՅԱՆ

Ազգային օրենսդրությունը ատելության արտահայտությունների դեպքերում պետք է հաշվի առնի լրատվամիջոցների դեմք ատելության խոսքի յուրահատուկ ձեւերը ցույց տալու, վերլուծելու եւ բացատրելու գործում: Ազգային օրենսդրությունը պետք է ճշգրտորեն տարրերակի ատելություն արտահայտող խոսքի հեղինակի պատասխանատվությունը եւ լրատվամիջոցների պատասխանատվությունը, որոնք դա տարածում են՝ որպես հասարակական հետաքրքրություն ներկայացնող լրատվություն եւ գաղափարներ հաղորդելու իրենց առաքելության մի մաս:

ԵՇ ԿԱՅԱՆ

Ազգային օրենսդրությունը պետք է հաշվի առնի այն փաստը, որ.

- ռասիզմի, քսենոֆորիայի, հակասեմիտիզմի եւ անհանդուրժողականության այլ ձեւերի մասին լրատվությունը կատարելապես պաշտպանված է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի առաջին պարբերությամբ եւ դրան կարելի է միջամտել միայն երկրորդ պարբերությամբ նախատեսված պարագաներում,

- արտահայտվելու ազատությունը սահմանափակելու անրաժեշտությունը որոշելիս՝ ազգային իշխանությունների կողմից կիրառվող սկզբունքները պետք է համաձայնեցվեն 10-րդ հոդվածում նշված սկզբունքների հետ, ինչպես նշված է Կոնվենցիայի կառույցների նախադասապայման օրենքում՝ հաշվի առնելով լրատվության ոճը, բովանդակությունը եւ նպատակը,

- լրագրողական ազատության սկզբունքի հարգումը նաև նախատեսում է, որ դատարաններն ու հասարակական իշխանությունները իրենց տեսակետները չպետք է պարտադրեն լրատվամիջոցներին»:

Օ ՌԱ 3 ԱՌ ԱՌ Հ Յ Է 3 Ր Ռ Ռ Ա Ա Յ » Հ
Ֆ Ի » Ֆ Ա Մ Ա Յ 3 Ր 3 Ն Բ Ո Ա Յ Ե Ա Ե Վ Յ » Ր Մ Ր Է
R (97) 20 Ն Բ Յ Յ Յ 3 Ր Ր Ի 3 Յ

«Լրագրության դպրոցները եւ այլ հիմնարկներ պետք է իրենց դասացուցակներում ընդգրկեն մասնագիտական կարողությունները զարգացնող հատուկ դասընթացներ՝ ոչախություն դարձնելով.

- լրատվամիջոցների ներգրավմանը բազմաէթնիկ, բազմամշակութային հասարակությունների կյանքում,

- այն ավանդին, որ կարող են ունենալ լրատվամիջոցները տարբեր էթնիկ, մշակութային եւ կրոնական համայնքների միջեւ փոխազմունքան հաստատման գործում»:

š̄n̄ ií 3 ūççáóý|r̄c̄ »oñb̄ ýi ám̄áób̄ ií 3 yád̄áb̄ ý
ií ám̄ ám̄ ūççúb̄ eçý| R(97) 21 ñb̄ ýóý³ n̄ n̄ ií 3 ý

«Անհանդուրժողականության խնդիրը պետք է բարձրացվի թե՝ հասարակության եւ թե՝ լրատվական կառույցների կողմից: Լրատվական մասնագիտական կառույցների փորձը ցոլց է տալիս, որ դրանցում պետք է հատկապես»:

- Պավերագրութիւն շարադրել ռասիզմի եւ անհանդուժողականության փաստերը,
 - անաչար պատկերել հանայնքների միջեւ լարված իրավիճակները,

- Խուսափել հրապարակումներում եւ ծրագրային ծառայություններում մշակութային, էթնիկ կամ կրոնական համայնքների անդամներին նսենացնող ստերեոտիպային մկարգագրություններից,

- անհատական վարքը նկարագրելիս՝ անտեղի չկապել այն ճամանքներին անհատի անդամակցությանը,

- Ըշակութային, էթնիկ եւ կրոնական համայնքները պատկերել հավասարակրութ եւ անկողմնակալ սկզբունքով՝ արտացոլելով այդ համայնքների տեսակետներն ու հեռանկարները,

- հասարակությանը զգն պահել անհանդուրժողականության հետեւանքների հանդեպ,

- Խորացնել հասարակության կողմից տարրերությունների զմբռնումն ու ճիշտ գնահատումը,

- Վիճարկել հարցագրույցների, ելույթների, բանավիճային ծրագրերի եւ այլնի ընթացքում խոսնակ-

- բնակչության աղբյուրի ազդեցությունը մեջ ամենագործառական արտահայտությունն է:

- የጊዜነዎች ከዚህ የወጪ በኋላ እንደሆነ ነው፡፡ ይህም የሚከተሉት ስልክ ነው፡፡

 - የዚህን ሁኔታ በመስጠት የሚያስፈልግ የሚከተሉት ስልክ ነው፡፡

Այս նախաձեռնությունները եւ միջոցարումները կարող են հրականացվել տարբեր լրատվական հատվածների մշակած վարդագիր կամնների հիմնան վրա, որոնք բարձրացնում են կորպորատիվ

եւ ամհամդուրժողականության խմբիրմերը՝ խրախուսելով լրատվության մասնագետներին լուրջ ավանդ մերդնելու տարրեր կրոնական, էթնիկ եւ մշակութային խմբերի միջեւ համուրժողականության եւ փոխլուրզության մթնոլորտի ծնևավորնան գործում»:

ՏԵՇ Ի Յ ՅԱՅԱԾ Յ ՅԱՅԱԾ Յ
Ի ԱՅԱԾ Վ ԱՅ ՅՈՒ Յ Յ Յ Յ

«1. Արգելվում է օրենքով սահմանված կարգով գաղտնի համարվող կամ քրեռում պատժելի արարութեր քարոզող, ինչպես նաև՝ այնպիսի տեղեկատվության տարածումը, որը խախուս է մարդու անձնական եւ ընտանեկան կյանքի անձնունմիելիությունը:

2. Արգելվում է տեսածայնագրմանը ստացված տեղեկատվության տարածումը, եթե դա ստացվել է տեսածայնագրման կատարման մասին առամց անձին զգուշացնելու, եւ այդ անձն ակնկալել է, որ զտնվում է տեսածայնագրումը կատարողի տեսադաշտից դուրս, լսելի չէ նրա համար եւ դրա համար ձեռնարկել է բավարար միջոցներ, բացառությամբ, երբ տեսածայնագրումը կատարած անձի տեսադաշտից դուրս լինելու կամ նրա համար լսելի չլինելու համար ձեռնարկված միջոցներն ակնհայտորեն անբավարար են եղել:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասում նշված, ինչպես նաև մարդու անձնական եւ ընտանեկան կյանքին վերաբերող տեղեկատվության տարածումը թույլատրվում է, եթե դա անհրաժեշտ է հանրային շահերի պաշտպանության համար»:

ՏԵՇ Յ Յ Յ Յ Յ Յ Յ Յ Յ Յ Յ
ԵԹԱՆՅԱՆ ՆԱ Ի Յ

«Հոդված 226. Ազգային, ռասայական կամ կրոնական թշնամանք հարուցելը

1. Ազգային, ռասայական կամ կրոնական թշնամանք հարուցելուն, ռասայական գերազանցությանը կամ ազգային արժանապատվությունը նվասուացնելուն ուղղված գործողությունները պատվում են տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրապատիկից հինգիարյուրապատիկի չափով, կամ ուղղիչ աշխատանքներով՝ առավելագույնը երկու տարի ժամկետով, կամ ազատազրկմանը՝ երեքից չորս տարի ժամկետով:

2. Սույն հոդվածի առաջին մասով նախատեսված արարքները, որոնք կատարվել են՝

1) հրապարակայնորեն կամ լրատվության միջոցներ օգտագործելով,

2) բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով,

3) պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով,

4) կազմակերպված խմբի կողմից՝ պատժվում են ազատազրկմամբ՝ երեքից վեց տարի ժամկետով»:

ԵԹԱՆՅԱՆ Յ Ա Յ Ե Չ ՆԱ ՆԱ Ի Յ

«Ընդումելով համամարդկային արժեքները՝ ՆԺՄ անդամը հանդես է գալիս հանուն մարդասիրության, խաղաղության, ժողովրդավարության, սոցիալական առաջադիմության եւ ի պաշտպանություն մարդու իրավունքների:

ՆԺՄ անդամը հրապարակումներ պատրաստելիս եւ տեսակետներ ներկայացնելիս խուսափում է ազբեսիայի եւ բռնության, սոցիալական, կրոնական, ցեղային եւ ազգային խորականության, դաժանության եւ պոռնոգրաֆիայի քարոզությունից:

ՆԺՄ անդամը հարգանքով է վերաբերվում յուրաքանչյուր ազգային մշակույթի արժեքներին եւ ինքնատիպությանը, նպաստում է ազգամիջյան ցանկացած թշնամանը վերացնելուն:

Եթ Յ Յ³ ՀՅ Աա՛Յ³ Էզէ՛Յ³ Ի ԱչաճԱ Յ
Յ³ Յ¹ Յ Ա՛Յ³ Ա՛Յ³ Ո՛Յ³ ՅաՅ³ . Չ

«Երեւանի մամուլի ակումբի անդամը պետք է՝

...

• գերծ մնա այնպիսի գործողություններից, որոնք կարող են ընկալվել իրեն խոսքի ազատության սահմանափակման կամ գրաբնության փորձ:

Երեւանի մամուլի ակումբի անդամի համար անընդունելի են՝

• զրապարտությունը, անհիմն մեղադրանքները, վիրավորանքը»:

◦ ՆՇ Յ Յ Աա՛Յ³ Ի ԱՃԿ³
Յ³ Յ¹ Յ Ա՛Յ³ Ա՛Յ³ ՅաՅ³

• «Դարգել եւ պաշտպանել այլոց՝ տեսակետներ ու կարծիքներ արտահայտելու իրավունքը»:

• Որեւէ ծեւով չքարոզել պատերազմ, ազգային, կրոնական թշնամանք եւ անհանդուրժողականություն, քաղաքական, սոցիալական, սեռական եւ լեզվական հայտանիշներով խորականություն, բռնություն, պոռնոգրաֆիա»:

◦ ՆՇ Յ Յ Աա՛Յ³ Ի ԱՃԿ³
Յ³ Յ¹ Յ Ա՛Յ³ Ա՛Յ³ ՅաՅ³

«3.1 Փաստերը չի կարելի ծառայեցնել մարդուն կամ կազմակերպությունն անվանարկելուն, վիրավորելուն կամ նսեմացնելուն: Սարդու ազգությունը, ռասան, կրոնը, ֆիզիկական եւ մտավոր վիճակը չի կարելի պիտակավորել:

3.2 Բռնության զոհ դարձած անձանց, անբուժելի կամ ծանր հիվանդներին, հանցագործներին ցուցադրելու եւ նրանց հարազատների անունները հրապարակելու համար պետք է ստանալ վերջիններիս համաձայնությունը: որը վիշտ, հոգեկան ցնցում ապրող անձինք, անչափահասները պետք է ազատ լինեն լրագրողների անհարկի հետապնդումներից:

4.1 Մենք սպասարկում ենք հասարակության բրոլոր խմբերին՝ անկախ նրանց քաղաքական, տարածական եւ զաղափարական ուղղվածությունից: Բարեկամական, ազգակցական, ընկերական եւ այլ կապերը ոչ մի կերպ չեն կարող փոփոխել մեր որդեգրած հավասարության սկզբունքները»:

Đ³ ũ ēi³ YČSAÍ»ñMÁČ; N³ ē³ n̄ i³ i³ Y
i³ ½B I »n̄áðAÙ YÉP . n̄OÝ»n̄Cí³ n̄ i³ YáYÁ

«11. Սենք սեռական, կրոնական, էթնիկական, ֆիզիկական, ռասայական, առողջական կամ այլ խորականություն չենք դնում մեր աշխատանքում։ Անհանդուրժողականություն, նպասապահունք ներ, կարծրատիպեր չենք հրահրում եւ չենք խրախուսում»։

¶**ଶବ୍ଦାଳୁ**. ଏହି ଆକ୍ଷେପିତ୍ୟରେ ଏହିପରିମାଣରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶବ୍ଦାଳୁ ଥିଲୁଛି।

«Լրագրողը պետք է ռասայական պատկանելության, մաշկի գույնի, դավանանքի, անօրինական գործունեության, ընտանեկան կարգավիճակի (կամ դրա բացակայության) կամ սեռական կողմնորոշման նասին տեղեկություններ հաղորդի միայն այն պարագայում, եթե նման փաստերն իրոք տեղին են: Լրագրողը չպետք է վերոհիշյալ գործոնների վրա իհմնված խորականություն, ծաղր, նախապաշտոն կամ ատելություն սերմանող նյութեր հրապարակի»:

En̄ . nāOY»n̄ç̄m̄n̄³ Ȳ3 Ī3 Ȳ3 ½3 Ūç̄Y
Ūç̄að̄ñ̄ Ý̄1³ n̄ Ī3 ȲaȲA

«Մի շեշտեր խնդրու առարկա անձանց ցեղը, սեռը, ազգությունը, զբաղմունքը, քաղաքական կողմնորոշումը կամ դավանանքը, եթե նման մանրանասմերը էական չեն տվյալ համատեքստում, կամ եթե դրանք նսենացնում են մարդու արժանապատվությունը»:

Þí »¹Ç³, i³ n³ i³ YáY Ü³ ÚáÇ, e³ 1 ÇáÇ
»ñéáÇ³ i³ éáÇ³ Y N³ l³ n³

«Եթե դա էական նորություն չէ, հարդի չկա ընդգծել մարդու ազգությունը, ցեղը, կրոնը կամ քաղաքական կողմնորոշումը. հճախես նաեւ պեր...»

Կոնկրետ ամձի առողջության մասին (ինչպես հոգեկան, այնպես էլ ֆիզիկական) տվյալներ եւ կարծիքներ չեն հրապարակվում, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ մարդի ինքը համաձայն է դրան կամ այդպիսի տեղեկատվության հրապարակումը հանդության շահեռու է թե առողմած»:

³εἰ αὐτοῖς ταῦτα πάντα τοιαῦτα.

2 É 3 Ñ 3 Ù Í 3 Ý
Ó 3 Ý I

տարիք
ագրեսիա
հակասեմիտիզմ
խնամակալ
գրաքննություն
գույն
գաղտնի, գաղտնիություն
խիղճ, խղճի ազատություն
դավանանք
հանցագործ
դաժանություն
մշակույթ, կուլտուրա
մշակութային արժեքներ
մահ
զրպարտություն
խտրականություն
արժանապատվություն
հաշմանդամություն
խտրականություն, ազգային
խտրականություն, ռասայական
խտրականություն, կրոնական
խտրականություն, սոցիալական
հիվանդություն
հսկասարություն
ազգություն, ազգային պատկանելություն
էթնոցենտրիզմ
խոսքի ազատություն
ընտանեկան կյանք
ընտանեկան կապեր
ազատություն
ազատություն, խղճի
ազատություն, խոսքի
ազատություն, գաղափարների
ազատություն, կարծիքների
ազատություն, դավանանքի
ազատություն, արտահայտվելու
ազատություն, մտքի
ազատություն, տեղեկատվություն ստանալու/տարածելու
սեռ
վիշտ
խոսք, ատելություն արտահայտող
ատելություն
ատելություն, ազգային
ատելություն, ռասայական
ատելություն, կրոնական
առողջապահություն
պատիվ
թշնամանք
թշնամանք, ազգային
թշնամանք, կրոնական
թշնամանք, ռասայական
նկաստացում
իմիգրանտ

տեղեկատվություն
վիրավորանք
ազգամիջյան թշնամանք
անհանդուրժողականություն
ազգակցական կապեր
լեզու
զրաբարտություն
ամուսնական կարգավիճակ
միգրանտ
փոքրամասնություն
փոքրամասնություն, ազգային
բարոյականություն
բազմամշակույթ հասարակություն
բազմամզգ հասարակություն
ազգայնամոլություն
նացիոնալիզմ
ազգություն
քաղաքացիություն
նացիստ
կարգ, հասարակական
կուսակցական պատկանելություն
կուսակցական համոզմունքներ
կուսակցական դիրքորոշում
պոռնոգրաֆիա
նախապաշարմունք
անձեռնմխելիություն
անձնական կյանք
հասարակական անվտանգություն
ռասա
ցեղ
կրոն
կրոնական հալածանք
հեղինակություն
վարկ
ծաղր
լրագրություն, դպրոցներ
լրագրող
ժուռնալիստ
սեռ
սեռական
սեռական կողմնորոշում
ցնցում
ծագում
ծագում, սոցիալական
սոցիալական ինքնագիտակցություն, հիշատակում
խոցելի
կարգավիճակ
կարծրատիպ
ստերեոտիպ
համայնք

լարված իրավիճակ
ավանդույթ
տրադիցիա
գործազրկություն
բռնություն
զոհ
պատերազմ
հարստություն
բարօրություն
աշխատակից
բազմազանություն
ռասիզմ
քսենոֆոբիա

Diversity – The legal framework for Armenian media

Armenian and international laws and codes that govern diversity in the media

Cover design: Leonard Vucinic

Layout: Armineh Soukiasyan

Priting: XXXXXX

Author: Mesrop Harutyunyan for the Media Diversity Institute

Translated by: Anna Simonyan

Publishers: Artur Papyan and Lydia El-Khoury for the Media Diversity Institute

ISBN number: ***XXXXXXXXXX